

ЦЕНТРАЛЬНА СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ

Львівський торговельно-економічний університет

**Функціонування та перспективи
розвитку туристичної галузі України**

монографія

Львів - 2018

УДК 338.48 (477)
ББК 65.433
Ф 94

Рецензенти: д.е.н., професор Басюк Д. І.,
д.е.н., професор Виноградова О. В.,
д.е.н., професор Семак Б. Б.

Ф 94 Функціонування та перспективи розвитку туристичної галузі
України : монографія / [за заг. редакцією М. Ю. Барна]. –
Львів : ЛТЕУ, 2018. – 376 с.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Львівського торговельно-
економічного університету
"30" жовтня 2018 р., протокол № 3*

У монографії відображено дослідження розвитку туристичної галузі та туристичних дестинацій України, розглянуто інноваційні технології в туризмі та інноваційні аспекти управління туристичною діяльністю. Монографія містить огляд пріоритетних напрямів розвитку окремих видів туризму та туристичної інфраструктури.

Монографію адресовано ученим, викладачам, студентам, аспірантам, усім, хто цікавиться питаннями розвитку туризму.

Автори статей відповідають за достовірність і вірогідність викладеного матеріалу, правильне цитування джерел та посилання на них.

Поширення і тиражування без офіційного дозволу Львівського торговельно-економічного університету заборонено

ISBN 978-617-602-234-3

© Колектив авторів, 2018
Вид-во ЛТЕУ, 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	5
-------------	---

РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ТУРИЗМУ ТА ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ УКРАЇНИ

1.1. Różnice instytucjonalne jako zagrożenia dla turysty międzynarodowego (<i>Sukiennik J., Przysada P.</i>)	8
1.2. Природно-ресурсний потенціал та соціально-економічні передумови розвитку туристичної індустрії в регіоні (<i>Василиха Н. В., Павліш Л. О., Індус К. П.</i>)	17
1.3. Перспективи збільшення конкурентоспроможності регіонального туристичного кластера (<i>Девадзе А., Прокопенко О., Діасамідзе М.</i>)	32
1.4. Конкурентоспроможність України на туристичному ринку ЄС (<i>Заячківська Г. А.</i>)	45
1.5. Інформаційна база стратегічних рішень розвитку організацій туристичної сфери (<i>Мізюк Б. М.</i>)	57
1.6. Інтегральна туристична пропозиція для людей похилого віку на прикладі Італії (<i>Мотузенко О. О., Дмитрук О. Ю.</i>)	68
1.7. Формування комплексної моделі розвитку підприємств туристичної сфери в кіберпросторі (<i>Цихмистро В. В.</i>) ..	79
1.8. Управління розвитком туристичної галузі України в умовах євроінтеграції (на прикладі Дніпропетровської області) (<i>Шаповал В. М., Герасименко Т. В., Шаповал І. А.</i>)	86
1.9. Розвиток туризму на західноукраїнських землях у складі другої Речі Посполитої міжвоєнного періоду ХХ століття (<i>Михальський Ю. В., Кендус О. З., Голдак-Горбачевська Т. В.</i>)	98

РОЗДІЛ 2. ТУРИСТИЧНІ ТРЕНДИ: ІННОВАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

2.1. Wykorzystanie nowoczesnych technologii w turystyce miejskiej (<i>Czetwertyński S., Mroczek-Czetwertyńska A.</i>)	109
2.2. Теоретико-методичні засади та організаційно-економічний механізм розвитку підприємств туризму на інноваційних засадах (<i>Барна М. Ю., Білецька І. М.</i>) ..	120
2.3. Теоретичні основи дослідження інновацій у туризмі: проблеми та перспективи (<i>Єрко І. В., Савич К. В., Чир Н. В.</i>)	149

2.4.	Театралізовані реконструкції історичних подій та візуальний метод вивчення історії як інноваційні туристичні атракції: авторський продукт ХКТЕІ (Коваль Л. М., Церклевич В. С., Ляшук К. П.)	161
2.5.	Концепція серйозного дозвілля і туризм спеціального інтересу, або як виникають і розвиваються інноваційні види туризму (Лозинський Р. М., Кушнір Л. П.)	176
2.6.	Кластери сільського туризму України як інноваційні структури (Мальська М. П., Зінько Ю. В.)	188
2.7.	Інновації – запорука розвитку суб'єктів туристичної галузі України (Тучковська І. І., Мельник І. М.)	203
2.8.	Тенденції та перспективи управління якістю проектів у туризмі (Яцук В. І.)	214

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ОКРЕМИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ ТА ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

3.1.	The Importance of RDP 2007-2013 in Creating the Tourist Attractiveness of Rural Areas in Poland (Wojewódzka-Wiewiórska A.)	226
3.2.	Стан та перспективи розвитку спортивного туризму в Україні (Блащак І. М.)	236
3.3.	Інфраструктурне забезпечення розвитку ринку туристичних послуг (Гірняк Л. І., Коваль М. Н.)	247
3.4.	Туристична інфраструктура Радехівського району Львівської області (Ковальчук А. С., Фецин Ю. П.)	259
3.5.	Управління природними лікувальними ресурсами на ринку лікувально-оздоровчого туризму України (Куредка Н. М., Юхновська Ю. О.)	277
3.6.	Героїко-патріотичний туризм як перспективний напрямок розвитку туризму в Галичині в сучасних умовах (Кучинська І. В., Дорош Ю. С.)	290
3.7.	Проблеми та перспективи розвитку етнофестивального туризму Львівщини на національному та міжнародному рівнях (Топорницька М. Я., Миронов Ю. Б.)	307
3.8.	Формування ресторанної інфраструктури туристських дестинацій (Яцун Л. М.)	318
3.9.	Музеї як чинник розвитку туризму: європейський досвід та українські реалії (Балабанов Г. В.)	338
3.10.	Вітамінні напої на підприємствах туристичної галузі (Турчиняк М. К., Полотай Б. Я.)	361
	ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	373

3.6. Геройко-патріотичний туризм як перспективний напрямок розвитку туризму в Галичині у сучасних умовах

Кучинська І. В., Дорош Ю. С.

Стаття присвячена актуальним проблемам використання геройко-патріотичної тематики для створення інноваційних туристичних продуктів та підвищення туристичної привабливості регіону на прикладі Галичини. У роботі окреслено основні підходи до розуміння поняття геройко-патріотичного туризму та його місця серед інших видів туризму. Проаналізовано основні види ресурсів, які використовуються при організації геройко-патріотичних турів, досліджено їх територіальну структуру та основні центри розвитку геройко-патріотичного туризму в регіоні. Здійснено комплексну оцінку ресурсів геройко-патріотичного туризму в Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській областях із застосуванням видозміненого варіанта методики оцінки ІКТР, що враховує особливості досліджуваного виду туризму. На базі цієї оцінки визначено території, які є найбільш привабливими та перспективними для розробки туристичних маршрутів та створення нових туристичних продуктів патріотичного спрямування. Обговорюються основні проблеми розвитку геройко-патріотичного туризму в регіоні та шляхи їх вирішення.

У сучасних умовах розвитку та становлення України особливого значення набуває проблема патріотичного виховання, підвищення національної свідомості громадян та популяризація знань про історію національно-визвольної боротьби українського народу. Важливою складовою цього процесу є організація туристичних подорожей власною країною, зокрема відвідання музеїв, пам'ятних місць та об'єктів, пов'язаних із героїчними сторінками минулого, визначними провідниками національно-визвольного руху, а також вшанування пам'яті героїв у місцях їхнього поховання. Галичина з огляду на історичні особливості має значні ресурси для розвитку цього виду туризму, оскільки тут сконцентрована найбільша кількість пам'яток національно-визвольної боротьби періоду новітньої історії. Значна частина цих об'єктів сьогодні ще недостатньо використовуються в туризмі і залишаються невідомими для широкого загалу.

З огляду на це метою даної статті є виділення геройко-патріотичного туризму як окремого напрямку туристичної діяльності, оцінка ресурсного потенціалу для розвитку цього виду

туризму на території Галичини, а також аналіз сучасного стану та перспектив використання об'єктів героїко-патріотичної тематики для створення нових туристичних продуктів.

Стан вивчення та методика дослідження

Поняття героїко-патріотичного туризму як окремого напрямку туристичної діяльності є відносно новим і в такому формулюванні раніше не наводилося у науковій літературі. Частково його зміст характеризують близькі за значенням терміни, зокрема військово-історичний, військово-патріотичний, патріотичний, повстанський туризм тощо. Зокрема, Ф. Шандор та М. Кляп у своїй праці “Сучасні різновиди туризму” серед підвидів військового туризму виділяють військово-історичний, під яким розуміють відвідування місць боїв та історичних битв, історичних військових об'єктів, а також пам'яток і музеїв, пов'язаних із ними [9, с. 205-206]. Поняття військово-історичного туризму наводиться також у статті І. Голибороди, під яким він розуміє відвідання військово-історичних об'єктів (об'єктів, що відносяться до військового минулого) – військових меморіалів і цвинтарів, полів битв, давніх оборонних споруд і фортифікацій, елементів колишньої військової інфраструктури, спеціалізованих музеїв, збірок, експозицій та ін. [5, с. 45]. В обох випадках поза увагою авторів залишається патріотичний аспект та тематика національно-визвольної боротьби.

З іншого боку, термін “патріотичний туризм” у багатьох випадках вживається як синонім внутрішнього туризму, щоб підкреслити свідомий вибір туристів подорожувати власною країною. У радянських та російських джерелах часто можна побачити вислів “військово-патріотичний туризм”, який стосується, головним чином, відвідування пам'яток Великої Вітчизняної війни.

У засобах масової інформації, туристичних путівниках та пропозиціях українських туроператорів наводяться також терміни “повстанський туризм”, “патріотичні тури”, “історико-патріотичні тури”, “патріотичні екскурсії” тощо, які вживаються в публіцистичному стилі і не мають належного наукового обґрунтування.

З огляду на все вищесказане ми пропонуємо вживати термін “героїко-патріотичний туризм”, під яким розуміємо різновид культурно-пізнавального (а саме: історичного) туризму, що охоплює подорожі власною країною з метою відвідання пам'яток та пам'ятних місць, пов'язаних із історією національно-визвольної боротьби, героїчними подіями та постатями минулого, і спрямований на підвищення почуття патріотизму. За своєю

сутністю цей вид туризму спрямований в першу чергу на внутрішніх туристів. Для іноземців такі тури можуть мати значний пізнавальний інтерес, однак без патріотичної складової.

Недостатньо вивченою залишається і проблема використання об'єктів героїко-патріотичної тематики в туризмі. Найбільш детально питання використання історичної спадщини УПА в туризмі розкрито в роботі Д. Каднічанського [7]. Автор виділяє основні групи об'єктів (музеї; пам'ятники, пам'ятні знаки, могили, меморіальні комплекси; архітектурні споруди) та подає коротку характеристику найвідоміших із них на території Західної України.

Об'єкти, що можуть бути використаними для створення героїко-патріотичних турів, належать здебільшого до групи історико-культурних туристичних ресурсів. Тому для їх класифікації та оцінки можна використати одну з існуючих методик, представлених у роботах С. Кузика, О. Бейдика, Л. Безручка, О. Клапчук та ін. [2, 3, 8, 10]. Проте, ці методики не завжди дозволяють врахувати специфіку досліджуваних об'єктів. З огляду на специфічні особливості героїко-патріотичного туризму пропонуємо дещо видозмінений підхід, згідно з яким всі об'єкти можна розділити на п'ять основних груп.

1. *Криївки* – підземні військово-оборонні та господарські споруди Української Повстанської Армії, розташовані зазвичай на селянських подвір'ях та в будинках і створені для переховування людей, техніки, зброї, боєприпасів, друкарень та інших важливих об'єктів.

2. *Поховання* – некрополі, військові меморіальні комплекси, братські могили та поодинокі поховання воїнів, полеглих на полі бою, або ж поховання визначних провідників національно-визвольної боротьби.

3. *Музеї та музейні експозиції* – історичні та меморіальні музеї, а також їх відділи та окремі експозиції, з оригінальними та неоригінальними експонатами, які представляють певний період національно-визвольної боротьби України та окремих видатних діячів.

4. *Пам'ятки та пам'ятні місця, пов'язані з визначними подіями національно-визвольної боротьби та їх учасниками* – місця, де відбувалися важливі історичні події, на згадку про які встановлено пам'ятник, пам'ятний знак чи меморіальну дошку, або існує їх документальне підтвердження. До цієї групи віднесено також збірні пам'ятники борцям за волю України, воїнам УПА чи УСС, встановлені в різних населених пунктах і не пов'язані з похованнями.

5. *Пам'ятки та пам'ятні місця, пов'язані з визначними*

діячами національно-визвольної боротьби – пам’ятники, пам’ятні знаки чи меморіальні дошки, встановлені на честь відомих осіб у місцях їх народження, проживання або смерті, а також в інших населених пунктах.

У табл. 3.6.1 наведено місце ресурсів героїко-патріотичного туризму в існуючих системах класифікації ІКТР.

Таблиця 3.6.1

Місце ресурсів героїко-патріотичного туризму в системі існуючих класифікацій історико-культурних туристичних ресурсів [1, 2, 3, 8]

Ресурси	ЗУ “Про охорону культурної спадщини”	Бейдик О. О.	Клапчук О. О.	Безручко Л. С.
об’єкти військової інфраструктури (криївки)	-	архітектурно-історичні	-	пам’ятки історії
поховання	історичні об’єкти	події	меморіальні пам’ятки, пов’язані з історичними подіями, національно-визвольними змаганнями, війнами, бойовими та культурними традиціями	
пам’ятки та пам’ятні місця, пов’язані з визначними подіями та їх учасниками			пам’ятки та пам’ятні місця, пов’язані з життям та творчістю діячів історії, культури	
Пам’ятники та пам’ятні місця, пов’язані з визначними діячами	об’єкти монументального мистецтва	біосоціальні		
музеї та музейні експозиції	-	-	музеї та музейні експозиції	

Так, згідно із Законом України “Про охорону культурної спадщини” [1] більшість досліджуваних об’єктів відносяться до групи історичних (поховання та меморіали, місця, пов’язані з важливими історичними подіями, з життям та діяльністю відомих осіб), рідше – до об’єктів монументального мистецтва (пам’ятники визначним діячам національно-визвольного руху). Більше половини

з них мають статус пам'яток (головним чином місцевого значення). У даній класифікації не враховані музеї, а також кріівки, які часто займають проміжне положення між історичними об'єктами та музеями.

Згідно з класифікацією О. Бейдика [3] досліджувані об'єкти належать до суспільно-історичних ресурсів, які, в свою чергу, поділяються на архітектурно-історичні, біосоціальні та подієві. До архітектурно-історичних відносяться, зокрема, об'єкти військової архітектури та архітектурні монументи, до подієвих – знакові події в історії певної території (в т.ч. політичні та військові), а до біосоціальних – об'єкти, пов'язані з певним життєвим циклом (епізодом) тієї чи іншої видатної особи.

Ще однією важливою класифікаційною ознакою для об'єктів героїко-патріотичного туризму є хронологія подій. Історично склалося так, що на території Галичини найактивніші події національно-визвольної боротьби відбувалися протягом Першої та Другої світових воєн, про що свідчить і найбільша кількість пам'яток цього періоду.

Важливим етапом дослідження є оцінка туристичних ресурсів території для потреб певного виду туризму. На основі поширеної методики оцінки ІКТР С. Кузика [10] та її вдосконаленого варіанта, наведеного у роботі О. Клапчук [8, с. 19-23], нами було розроблено власну бальну шкалу оцінки туристичної привабливості території для розвитку героїко-патріотичного туризму з врахуванням його специфічних особливостей (табл. 3.6.2).

Таблиця 3.6.2

Шкала оцінки ресурсів героїко-патріотичного туризму в Галичині

Види об'єктів	Кількість балів				
	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	6
I. КРИЇВКИ УПА – 1-5 балів					
Кріівки не збережені, місця розташування підтверджуються історичними джерелами	+				
Кріівки частково збережені та відзначені на місцевості пам'ятним знаком чи меморіалом		+			
Добре збережені або відновлені кріівки без музейної експозиції			+		
Кріівки розташовані в приміщеннях і є частиною музейної експозиції або інших об'єктів				+	
Добре збережені або відновлені кріівки з музейною експозицією або з елементами туристичної інфраструктури					+
II. МУЗЕЇ ТА МУЗЕЙНІ ЕКСПОЗИЦІЇ – 3-5 балів					
Приватні та шкільні музеї, а також окремі музейні експозиції з переважаючим неоригінальним експонатів			+		

Продовження табл. 3.6.2

1	2	3	4	5	6
Меморіальні музеї видатних діячів національно-визвольного руху з переважанням оригінальних експонатів				+	
Історичні музеї, їх філіали чи відділи з переважанням оригінальних експонатів, які представляють певний період національно-визвольної боротьби України					+
III. ПОХОВАННЯ – 1-5 балів					
Поховання частково або повністю зруйноване, існування підтверджується лише історичними джерелами	+				
Окремі поховання та братські могили, розташовані за межами населених пунктів, з обмеженою інформацією		+			
Окремі поховання та братські могили, розташовані на міських та сільських кладовищах разом із загальними похованнями, або поодинокі братські могили у межах населених пунктів			+		
Облаштовані меморіальні комплекси та окремі поховання визначних діячів із добре видимими надгробними знаками та відповідною інформацією				+	
Великі меморіальні комплекси з похованнями визначних діячів із збереженими та реставрованими надгробними знаками, що мають мистецьку та естетичну цінність					+
IV. ПАМ'ЯТКИ ТА ПАМ'ЯТНІ МІСЦЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИЗНАЧНИМИ ДІЯЧАМИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ – 1-4 бали					
Місця, пов'язані з біографією визначних діячів, які підтвержені лише історичними джерелами	+				
Меморіальні дошки та пам'ятні знаки простих форм, встановлені на честь визначних діячів		+			
Пам'ятники визначним діячам, встановлені в будь-яких місцях			+		
Пам'ятники визначним діячам, встановлені в місцях, пов'язаних з їх біографією				+	
V. ПАМ'ЯТКИ ТА ПАМ'ЯТНІ МІСЦЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИЗНАЧНИМИ ПОДІЯМИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ ТА ЇХ УЧАСНИКАМИ – 1-3 бали					
Місця, пов'язані з історичними подіями, що підтверджуються історичними джерелами, проте не позначені на місцевості	+				
Місця, пов'язані з історичними подіями, де встановлені меморіальні дошки, пам'ятники та пам'ятні знаки простих форм		+			
Місця, пов'язані з визначними історичними подіями та їх учасниками, де встановлено пам'ятники чи меморіали, що мають мистецьку та естетичну цінність			+		

Суть бального підходу оцінки туристичних ресурсів полягає в тому, що кожна група ресурсів оцінюється за певною шкалою (як правило, 5-бальною), причому кількість балів залежить від туристичної привабливості того чи іншого об'єкта. Це дозволяє виділити найпридатніші для розвитку даного виду туризму території.

Для кожного адміністративного району розраховувалася загальна сума балів. Коефіцієнт туристичної привабливості визначався як відношення суми отриманих балів по кожному району до максимальної кількості балів у регіоні. Виходячи із значення коефіцієнта за рівнем туристичної привабливості для даного виду туризму, всі території були поділені на 4 групи: малоатрактивні (0 – 0,25); середньоатрактивні (0,26 – 0,50); високоатрактивні (0,51 – 0,75); унікальні (> 0,75).

Географія та оцінка ресурсів героїко-патріотичного туризму

За результатами аналізу доступних інформаційних матеріалів та літературних джерел на території Галичини виявлено 572 об'єкти героїко-патріотичного туризму, в т. ч. у Тернопільській області – 236 об'єктів, у Львівській – 169 та в Івано-Франківській – 167 (табл. 3.6.3).

Таблиця 3.6.3

Розподіл ресурсів героїко-патріотичного туризму в Галичині у розрізі адміністративних областей

Види ресурсів	Область			
	Тернопільська	Львівська	Івано-Франківська	Всього
Об'єкти військової інфраструктури (кріівки)	13	17	15	45
Поховання	111	52	61	224
Пам'ятки та пам'ятні місця, пов'язані з визначними подіями та їх учасниками	72	27	29	128
Пам'ятники та пам'ятні місця, пов'язані з визначними діячами	23	55	38	116
Музеї та музейні експозиції	17	18	24	59
Всього	236	169	167	572

Серед них найбільшу групу складають поховання (39,2 %), на другому і третьому місцях – пам'ятки, пов'язані з визначними подіями (22,4 %) та відомими діячами (20,2 %). Найменшу частку складають кріівки (7,9 %), а також музеї та музейні експозиції (10,3 %).

Тернопільська область лідирує за кількістю об'єктів героїко-патріотичного туризму. Майже половину від їх загальної кількості займають поховання (47 %). Найвідомішими з них є цвинтар

Українських січових стрільців у с. Посухів Бережанського району, меморіал УСС на Микулинецькому цвинтарі у м. Тернопіль, кладовище воїнів УПА у Шумському районі на території музею під відкритим небом “Табір ВО УПА” “Волинь-Південь”.

На другому місці пам’ятки та пам’ятні місця, пов’язані з визначними історичними подіями та їх учасниками (31 % у загальній структурі). Однією з найважливіших пам’яток з цієї категорії є хрест скорботи і слави на г. Лисоня, встановлений у 1994 р. Ще один приклад – скульптурна композиція “Борцям за волю України” у с. Новосілці Заліщицького району. Більшість із пам’яток постало за роки незалежності України.

Пам’ятники та пам’ятні місця, пов’язані з визначними діячами, займають третю позицію (10 %). На території області є чимало пам’ятників не лише Степану Бандері та Роману Шухевичу, Ярославу Стецьку, а також іншим провідникам, зокрема командирів УПА “Північ” Климів Савуру, командирів Третьої Військової Округи “Лисоня” Омеляну Польовому тощо.

Значний інтерес представляють музеї та музейні експозиції, незважаючи на те, що їх частка складає всього близько 7 %. Одним із найвідоміших є музей під відкритим небом “Табір ВО УПА” “Волинь-Південь”. Вартий відвідання також історико-меморіальний музей політичних в’язнів у м. Тернополі, а також тематичні музеї, присвячені певній події (наприклад, музей “Зборівська битва” у м. Зборів та музей “Молотківська трагедія” у с. Молотків Лановецького району). Експозиції, присвячені історії національно-визвольної боротьби, представлені у багатьох історико-краєзнавчих музеях області, зокрема у Бережанському, Чортківському, Денисівському, Тербовлянському та інших. Серед меморіальних музеїв варто згадати музей Ярослава Стецька у с. Великий Глибочок Тернопільського району.

Останню позицію займають криївки (5 % у загальній структурі). Тернопільські печери свого часу не один рік слугували для повстанців унікальними “криївками”, адже територія Борщівського та Чортківського районів Тернопільщини була місцем активної боротьби ОУН-УПА. У літературі описано шість таких криївок: у печерах “Озерна” (Борщівський район, с. Стрілківці), “Вертеба” (Борщівський район, с. Більче-Золоте), “На Хомах” (Борщівський район, с. Кривче), “Тлинка” (Борщівський район, с. Кривче), “Кришталева” (Борщівський район, с. Кривче), “Угринська” (Чортківський район, с. Угринь). Під час археологічних розкопок було віднайдено скелети повстанців, зброю, а також викарбувані слова клятви членів УПА [12]. Прикладом реконструйованих об’єктів є криївка-музей у с. Глібів

Гусятинського р-ну.

Результати оцінки туристичної привабливості адміністративних районів Тернопільщини для героїко-патріотичного туризму наведено в табл. 3.6.4.

Таблиця 3.6.4

Оцінка туристичної привабливості Тернопільщини для героїко-патріотичного туризму (у розрізі адміністративних районів)

Адміністративні райони	Категорії												Коефіцієнт
	I		II		III		IV		V		Всього		
	к-сть	бали	к-сть	бали	к-сть	бали	к-сть	бали	к-сть	бали	к-сть	бали	
Бережанський	1	3	2	8	3	8	2	5	6	14	14	38	0,59
Борщівський	5	5	0	0	5	15	1	3	1	2	12	25	0,39
Бучацький	0	0	1	2	11	26	2	6	2	5	16	39	0,61
Гусятинський	1	5	1	5	6	15	0	0	2	4	10	29	0,45
Заліщицький	0	0	1	3	8	18	1	3	3	8	13	32	0,50
Збаразький	1	2	0	0	4	10	1	3	6	13	12	28	0,39
Зборівський	0	0	1	3	12	33	2	5	8	18	23	56	0,88
Козівський	1	2	2	8	6	16	3	8	0	0	11	34	0,53
Кременецький	0	0	0	0	4	12	0	0	2	5	6	17	0,27
Лановецький	0	0	1	3	4	11	0	0	5	15	10	29	0,45
Монастирський	0	0	0	0	6	13	0	0	5	11	11	24	0,38
Підволочиський	0	0	1	3	6	17	1	3	2	5	10	28	0,44
Підгаєцький	0	0	1	3	6	17	0	0	4	8	11	28	0,44
Теребовлянський	0	0	1	3	3	11	1	3	5	13	10	30	0,47
Тернопільський	2	5	1	3	7	19	2	5	6	10	18	42	0,66
Чортківський	1	1	1	3	11	31	3	8	8	15	24	58	0,91
Шумський	1	3	1	5	2	7	-	-	2	5	6	20	0,31
м. Тернопіль	0	0	2	8	2	8	2	8	1	3	7	30	0,47

Примітка: I – об’єкти військової інфраструктури (крієвки); II – музеї та музейні експозиції; III – поховання (військові та меморіальні); IV – пам’ятники та пам’ятні місця, пов’язані з визначними діячами національно-визвольної боротьби; V – пам’ятки та пам’ятні місця, пов’язані з визначними подіями та їх учасниками.

За результатами оцінки, до унікальних територій ($K > 0,75$) відносяться Чортківський та Зборівський райони, в яких налічується найбільша кількість туристичних об’єктів, у т. ч. з високим рівнем привабливості. До високоатрактивних (0,51-0,75) належать чотири райони Тернопільщини: Бережанський, Бучацький, Козівський та Тернопільський. Територія цих районів відома своїми ресурсами героїко-патріотичного туризму, зокрема цвинтарем УСС у Бережанському районі, багатьма пам’ятниками “Борцям за волю України” у різних населених пунктах.

Решта 11 районів (Борщівський, Гусятинський, Заліщицький, Збарзький, Кременецький, Лановецький, Монастирський, Тербовлянський, Підволочиський, Підгаєцький, Шумський, а також м. Тернопіль) відносяться до групи середньоатракативних (0,26-0,5).

Львівська область. За результатами здійснених досліджень на території Львівської області на даний час виявлено 169 об'єктів героїко-патріотичного туризму. Серед усіх видів найбільшу частку займають пам'ятники та пам'ятні місця, пов'язані з визначними діячами національно-визвольної боротьби (32 % у загальній структурі). Найвідомішими з цієї категорії є пам'ятники Степану Бандері у різних населених пунктах, Роману Шухевичу (с. Білогорща, смт. Краковець), Євгену Коновальцю (с. Зашків, м. Жовква), Ярославу Стецьку (м. Стрий), Василю Куку (м. Буськ) та інші.

Поховання знаходяться на другому місці (31 % від загальної кількості). Серед найвідоміших поховань на території Львівщини є: Личаківський цвинтар (меморіальний комплекс воїнів УГА, могили Д. Вітовського, Є. Петрушевича, Олени Степанів-Дашкевич ("Степанівни"), П. Дужого тощо), меморіальний цвинтар УСС на г. Маківка (Сколівський р-н), Славська Млака (меморіальний цвинтар-пантеон жертвам комуністичного режиму у смт. Славське) та інші.

Пам'ятки та пам'ятні місця, пов'язані з визначними історичними подіями та їх учасниками на Львівщині, займають третю позицію (16 %). Серед них, зокрема у Львові, цікавими є меморіальні таблиці на честь створення ЗУНР 1 листопада 1918 р. (будинок колишнього Народного Дому по вул. Театральна, 22) та проголошення "Акту відновлення Української Державності" 30 червня 1941 р. (колишній будинок товариства "Просвіта", пл. Ринок, 10).

Частка музеїв та музейних експозицій героїко-патріотичної тематики на Львівщині складає 11 %. Насамперед варто згадати меморіальні музеї трьох провідників УПА, а саме: історико-меморіальний музей Євгена Коновальця у с. Зашків, музей генерал-хорунжого УПА Романа Шухевича у с. Білогорщі та музей Степана Бандери у Дублянах. Не менш важливе значення мають Музей визвольної боротьби України та музей-меморіал "Тюрма на Лонцького" у Львові, меморіальний комплекс "Борцям за волю України" у Стрию, Карпатський музей визвольної боротьби України Юрія Микольського у смт. Славсько, а також низка тематичних сільських музеїв у різних районах Львівщини.

На останньому місці за кількістю знаходяться об'єкти

військової інфраструктури (10 %). Більшість криївок на території Львівщини потребує відновлення, оскільки ними довгий час ніхто не опікувався. Найцікавішими з погляду туризму є криївки з музейною експозицією та багатою історією, зокрема у с. Гавареччина Золочівського р-ну, с. Сприня Самбірського р-ну тощо. Цікавим туристичним об'єктом була криївка-музей у с. Басівка Пустомитівського р-ну, знищена у 2017 році.

Результати оцінки ресурсів героїко-патріотичного туризму на Львівщині наведені в табл. 3.6.5.

Таблиця 3.6.5

Оцінка туристичної привабливості Львівщини для героїко-патріотичного туризму (у розрізі адміністративних районів)

Адміністративні райони	Категорії												Коефіцієнт
	I		II		III		IV		V		Всього		
	к-сть	бали	к-сть	бали	к-сть	бали	к-сть	бали	к-сть	бали	к-сть	бали	
Бродівський	0	0	0	0	3	9	2	5	1	3	6	17	0,26
Буський	0	0	0	0	2	6	3	11	0	0	5	17	0,26
Городоцький	1	5	1	4	4	10	0	0	1	3	7	22	0,34
Дрогобицький	0	0	0	0	0	0	6	19	0	0	6	19	0,29
Жидачівський	2	5	0	0	4	13	2	7	3	8	11	33	0,51
Жовківський	2	6	2	8	6	16	3	10	0	0	13	40	0,62
Золочівський	1	5	0	0	6	17	0	0	0	0	7	22	0,34
Кам'яно-Бузький	1	2	0	0	3	8	2	6	0	0	6	16	0,25
Миколаївський	2	4	0	0	3	11	0	0	3	9	8	24	0,37
Мостиський	0	0	0	0	1	2	1	3	0	0	2	5	0,10
Перемишлянський	0	0	0	0	2	9	2	4	0	0	4	13	0,21
Пустомитівський	1	5	1	5	4	9	2	5	5	10	13	34	0,52
Радехівський	0	0	0	0	1	2	1	3	1	3	3	8	0,13
Самбірський	1	5	3	11	0	0	2	5	0	0	6	21	0,32
Сколівський	2	5	1	5	3	10	3	10	1	3	10	33	0,51
Сокальський	1	5	0	0	0	0	5	14	1	2	7	21	0,32
Старосамбірський	0	0	0	0	3	8	1	3	0	0	4	11	0,17
Стрийський	1	4	5	20	1	3	11	35	1	2	19	64	1,00
Турківський	1	3	0	0	3	8	1	3	1	2	6	16	0,24
Яворівський	3	11	1	3	1	3	4	12	2	6	11	35	0,54
м. Львів	1	4	4	17	3	11	5	15	7	16	20	63	0,98

Примітка: I – об'єкти військової інфраструктури (криївки); II – музеї та музейні експозиції; III – поховання (військові та меморіальні); IV – пам'ятники та пам'ятні місця, пов'язані з визначними діячами національно-визвольної боротьби; V – пам'ятки та пам'ятні місця, пов'язані з визначними подіями та їх учасниками.

Згідно з отриманими результатами найвищою привабливістю для героїко-патріотичного туризму в Львівській області володіють Стрийський район (64 бали) та м. Львів (63 бали), які віднесені до категорії унікальних (коефіцієнт привабливості $>0,75$). Варто зазначити, що Стрийський район за кількістю балів є лідером не лише на Львівщині, але й у всій Галичині. Зокрема, тут знаходиться 4 музеї, експозиція яких пов'язана з національно-визвольною боротьбою України. Це музей родини Бандерів (м. Стрий), музей-садиба Степана Бандери (с. Воля-Задеревацька), меморіальний комплекс “Борцям за волю України” (м. Стрий) та меморіальний музей Олекси Гасина (с. Конюхів). До високоатрактивних належать 5 районів Львівщини: Жовківський, Яворівський, Жидачівський, Сколівський та Пустомитівський. Зокрема, в Яворівському районі переважають криївки, у Жовківському – музеї, а на території Жидачівського району знаходиться багато поховань. Групу середньоатрактивних утворюють 8 районів: Бродівський, Буський, Городоцький, Золочівський, Миколаївський, Самбірський, Дрогобицький та Сокальський. Туристичні ресурси даних районів представлені, головним чином, пам'ятниками та пам'ятними місцями, які пов'язані з визначними діячами та учасниками національно-визвольної боротьби. Решта районів області, а саме: Старосамбірський, Турківський, Кам'яно-Бузький, Радехівський, Перемішлянський та Мостиський, - за даними оцінки, є малоатрактивними для даного виду туризму.

Івано-Франківщина належить до тих областей України, де національно-визвольний рух у 1940-1950-х рр. в Україні був наймасовішим і найактивнішим, що знайшло своє відображення у великій кількості матеріальних і духовних пам'яток. Характерною рисою сучасної Івано-Франківщини є активна музеєфікація та розробка туристичних маршрутів у краї, пов'язаних із визвольним рухом середини минулого століття [21, с. 354]. За результатами здійснених досліджень, на території Івано-Франківської області на даний час виявлено 167 об'єктів героїко-патріотичного туризму. Найбільша частка їх (37 %) припадає на поховання, що на території області представлені як поодинокими, так і братськими могилами. Найбільше поховань знаходиться у Богородчанському, Галицькому та Долинському районах.

На другому місці на Івано-Франківщині знаходяться пам'ятники та пам'ятні місця, пов'язані з визначними діячами національно-визвольної боротьби (23 %). В області є значна кількість пам'ятних знаків, меморіальних дошок, а також пам'ятників Степану Бандері, Роману Шухевичу, Дмитру Вітовському, Ярославу Мельнику, Ярославу Стецьку, а також менш

відомим діячам національно-визвольної боротьби. Вони встановлені у містах і селах, звідки походять герої, або на місцях, пов'язаних із їх героїчним подвигом.

Третю позицію займають пам'ятки та пам'ятні місця, пов'язані з визначними історичними подіями та їх учасниками (17 % у загальній структурі). Серед них – пам'ятні знаки у місцях боїв (с. Рушнір Косівського р-ну, с. Гринівці Тлумецького р-ну), символічні монументи “Борцям за волю України” у низці населених пунктів по всій області, пам'ятник на честь проголошення столиці ЗУНР у Станіславові (м. Івано-Франківськ) та ін.

На четвертому місці – музеї та музейні експозиції (14 %). Кількість музеїв патріотичного профілю на Івано-Франківщині є найбільшою серед трьох досліджуваних областей. Всі музеї можна поділити на три категорії:

- меморіальні музеї (історико-меморіальний музей Степана Бандери у с. Старий Угринів Калузького р-ну, музей Ольги Басараб у с. Підгороддя Рогатинського р-ну);

- музеї національно-визвольної боротьби (музей визвольних змагань Прикарпатського краю у м. Івано-Франківськ, музей визвольних змагань Галицького району у м. Бурштин, Косівський музей визвольних змагань Прикарпатського краю у м. Косів);

- окремі експозиції у музеях історичного профілю (наприклад, у історико-етнографічному музеї “Берегиня” с. Саджавка Богородчанського району – виставлені повстанські однострої, зброя, набої, предмети з побуту воїнів УПА, а також численні світлини).

Останню позицію, як і в двох попередніх областях, займають криївки (9 %), причому тут вони найкраще збережені. Деякі з криївок повністю реставровані з музейною експозицією, а інші – відновлені. Відомими є криївка Роберта (Ярослава Мельника) поблизу с. Липа Долинського району [5, с. 22], криївка “Підпільна друкарня” у с. Тишківці Городенківського р-ну, “Бункер Грома” біля с. Зелена Надвірнянського р-ну, музей-криївка у с. Спас Коломийського р-ну та ін.

Результати оцінки туристичних ресурсів Івано-Франківської області для героїко-патріотичного туризму наведені в табл. 3.6.6.

Проведені дослідження дозволяють виділити чотири найбільш привабливі райони – Богородчанський, Галицький, Долинський та Рогатинський, які за значенням коефіцієнта привабливості належать до категорії унікальних. Територія цих населених пунктів представлена всіма групами героїко-патріотичних ресурсів.

Таблиця 3.6.6

Оцінка туристичної привабливості Івано-Франківщини для героїко-патріотичного туризму (у розрізі адміністративних районів)

Адміністративні райони	Категорії												Коефіцієнт
	I		II		III		IV		V		Всього		
	к-сть	бали	к-сть	бали	к-сть	бали	к-сть	бали	к-сть	бали	к-сть	бали	
Богородчанський	2	6	1	3	9	23	3	9	3	8	18	49	0,76
Верховинський	0	0	1	3	3	7	0	0	2	7	6	17	0,27
Галицький	5	14	2	8	7	20	3	9	3	6	20	57	0,89
Городенківський	1	3	3	12	2	5	1	3	1	2	8	25	0,39
Долинський	2	10	2	6	8	23	3	10	2	5	17	54	0,84
Калуський	1	2	1	5	4	10	6	16	0	0	12	33	0,52
Коломийський	1	5	1	3	2	5	2	6	0	0	6	19	0,30
Косівський	0	0	1	5	3	9	6	13	5	14	15	41	0,67
Надвірнянський	1	2	3	11	4	12	2	4	2	6	12	35	0,55
Рогатинський	1	2	3	10	6	18	4	14	2	5	16	49	0,76
Рожнятівський	0	0	1	3	2	7	2	7	0	0	5	17	0,27
Снятинський	0	0	3	14	1	3	1	4	0	0	5	21	0,33
Тисменицький	1	2	0	0	4	11	0	0	3	8	8	21	0,33
Тлумацький	0	0	0	0	4	11	1	4	3	7	8	22	0,34
м.Івано-Франківськ	0	0	2	10	4	15	2	7	4	12	12	44	0,69

Примітка: I – об'єкти військової інфраструктури (криївки); II – музеї та музейні експозиції; III – поховання (військові та меморіальні); IV – пам'ятники та пам'ятні місця, пов'язані з визначними діячами національно-визвольної боротьби; V – пам'ятки та пам'ятні місця, пов'язані з визначними подіями та їх учасниками.

До високоатракативних належать три райони: Калуський, Косівський та Надвірнянський, а також місто Івано-Франківськ. Середньоатракативними є 7 районів, а саме: Верховинський, Городенківський, Коломийський, Снятинський, Тисменицький, Тлумацький та Рожнятівський. Туристичні ресурси даних районів представлені, зокрема, музеями, криївками, а також пам'ятниками та пам'ятними місцями, пов'язаними з визначними учасниками національно-визвольної боротьби. Малоатракативних районів на Івано-Франківщині немає.

Висновки. Таким чином, героїко-патріотичний туризм – перспективний напрямок культурно-пізнавального туризму, головною метою якого є підвищення почуття патріотизму та національної свідомості шляхом ознайомлення з невідомими

сторінками історії національно-визвольної боротьби, героїчними подіями та постатями минулого, що спричинилися до становлення й утвердження української державності. Результати проведених досліджень переконливо свідчать, що Галичина володіє значним ресурсним потенціалом для розвитку цього виду туризму (рис. 3.6.1).

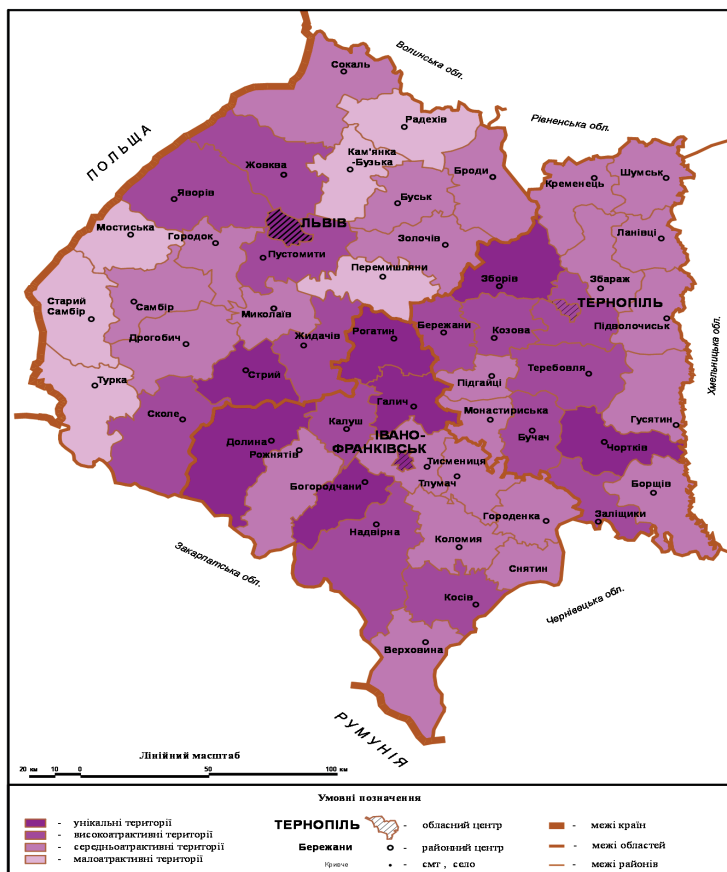

Рис. 3.6.1. Результати оцінки туристичної привабливості Галичини для розвитку героїко-патріотичного туризму

Всього на її території виявлено 572 туристичні об'єкти, серед яких найчисельнішими є поховання, а також пам'ятки і пам'ятні місця, пов'язані з визначними історичними подіями та їх

учасниками. Всі об'єкти нерівномірно розташовані на досліджуваній території, мають різну історичну та мистецьку цінність, ступінь збереження та доступності, що суттєво впливає на ступінь їх туристичної привабливості. Зокрема, значний інтерес для туристів складають музеї та об'єкти військової інфраструктури (криївки), особливо з облаштованими музейними експозиціями, частка яких у загальній структурі всіх ресурсів є найменшою. За загальною кількістю об'єктів лідирує Тернопільська область, водночас за середнім показником туристичної привабливості вона дещо поступається Івано-Франківщині (відповідно 0,51 та 0,53), а Львівщина із значним відривом займає третю позицію (0,39).

Проведена нами оцінка туристичних ресурсів Галичини з використанням видозміненого варіанта методики оцінки ІКТР дозволила виділити території, найбільш перспективні для розвитку героїко-патріотичного туризму. До них ми відносимо на Львівщині – Стрийський район та місто Львів, на Івано-Франківщині – Рогатинський, Галицький, Долинський та Богородчанський райони, а також місто Івано-Франківськ, на Тернопільщині – Зборівський та Чортківський райони. Можна зробити висновок, що більшість районів, які потрапили до категорії унікальних та високоатрактивних, сконцентровані в центральній частині Галичини на межі Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей. Таке розташування, а також близькість ключових автомобільних трас, що сполучають обласні центри між собою та з іншими регіонами України, є сприятливим для прокладання нових тематичних туристичних маршрутів та планування турів з відвідуванням низки цікавих об'єктів, розташованих у різних адміністративних районах та областях. Дослідження показало, що значна частина ресурсів на сьогодні ще недостатньо використовується в туристичних цілях. Лише кілька українських туроператорів мають у своїй пропозиції тематичні тури, які включають відвідування найбільш відомих об'єктів, таких як музеї С. Бандери в Старому Угринові, Волі Задеревацькій та Дублянах, музей Є. Коновальця у Зашкові тощо. В останнє десятиліття зусиллями обласних адміністрацій та громадських організацій видано кілька путівників [4; 6], які пропонують низку цікавих туристичних маршрутів героїко-патріотичної тематики, однак більшість із них існують лише “на папері” і активно не використовуються.

Серед проблем, що стримують розвиток даного напрямку туризму у регіоні, – недостатня кількість інформації про наявні ресурси, занедбаний стан частини пам'яток, зокрема криївок, часті акти вандалізму, віддаленість багатьох об'єктів показу від

транспортних шляхів сполучення, низький інтерес туристичних фірм до цієї тематики, а також штучно створений негативний імідж УПА у інших регіонах України тощо. На нашу думку, інвентаризація та оцінка ресурсного потенціалу, а також виділення найбільш привабливих об'єктів та територій для створення нових туристичних продуктів стане одним із важливих кроків до вирішення цих проблем та сприятиме подальшому розвитку і популяризації героїко-патріотичного туризму не лише в Галичині, але й в Україні у цілому.

Список використаних джерел

1. Про охорону культурної спадщини: Закон України № 1805-III від 08.06.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>.
2. Безручко Л. Methodика оцінки туристичних історико-культурних ресурсів (на прикладі Турківського р-ну Львівської обл.) [Текст] : навч.-метод. посіб. / Л. Безручко ; [за ред. проф. Р. Я. Береста]. – Львів, 2013. – 164 с.
3. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України : методологія та методика аналізу, термінологія, районування [Текст] / О. О. Бейдик / КНУ ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – 395 с.
4. Стежками Української Повстанської Армії. Туристичний путівник [Текст] / Гандзюк Р., Г. Мельник, В. Федорак, З. Федунків. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. – 201 с.
5. Голиборода І. Перспективи розвитку військово-історичного туризму на Львівщині / І. Голиборода // Вісник Львівського університету. – 2012. – Вип. 29(2). – С. 45-50. – (Серія : Міжнародні відносини).
6. Львів – місто наших героїв / Дедик О., Козицький А., Мороз В., Муравський В. [Текст] / Путівник; [за ред. А. Козицького]. – Львів : Літопис, 2009. – 248 с.
7. Каднічанський Д. Історична спадщина УПА і туризм [Текст] / Географія і туризм: європейський досвід : матеріали III міжнар. конф. 9-11 жовтня 2009 р. – Львів, 2009. – С. 63-66.
8. Клапчук О. О. Туристично-рекреаційні ресурси Львівської області [Текст] / О. О. Клапчук / Львівський інститут економіки і туризму. – Львів; Івано-Франківськ : Фоліант, 2012. – 192 с.
9. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму [Текст] : навч. посіб. / М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. – К. : Знання, 2011. – 334 с.
10. Кузик С. П. Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід [Текст] : монографія / С. П. Кузик. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. – 254 с.
11. Кучинська І. В. Перспективи використання об'єктів героїко-патріотичної тематики у туризмі (на прикладі Львівщини) [Текст] / І. В. Кучинська, Ю. С. Дорош // Географія, Екологія, Туризм: теорія, методологія, практика : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю географічного факультету

- Тернопільського національного університету ім. Володимира Гнатюка (21-23 травня 2015 р.). – Тернопіль : СМП “Тайп”, 2015. – С. 362-363.
12. Мизак Н. Дух одвічної стихії і голосу крові [Текст] : У 6 т. – Т. 1. : ОУН, УПА в печерах Тернопільщини. Додаток до серії книг “За тебе, свята Україно” / Н. Мизак, Ю. Зімелєс. – Чернівці : Букрек, 2008. – 104 с.
 13. Симоненко І. М. Меморіальний простір України: кризовий стан та шляхи оздоровлення [Текст] / І. М. Симоненко // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 4 (13). – С. 53-62.
 14. Федорак В. УПА в історико-культурних пам'ятках Івано-Франківщини / В. Федорак // Галичина. – 2013. – Ч. 24. – С. 351-356 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nikp_2013_24_50.

3.7. Проблеми та перспективи розвитку етнофестивального туризму Львівщини на національному та міжнародному рівнях

Топорницька М. Я., Миронов Ю. Б.

Досліджено дестинації етнофестивалів Львівської області у контексті географії національного та міжнародного туризму та виокремлено осередки етнофестивального туризму, що формують основні туристичні потоки. Проведено аналіз сучасного стану етнофестивального туризму та охарактеризовано актуальні проблеми розвитку етнофестивального туризму досліджуваного регіону. Оцінено перспективи розвитку фестивального туризму, його місце серед інших масових видів туризму. Доведено, що етнічна самобутність етнографічних областей регіону може виступати ексклюзивною туристичною конкурентною перевагою, що надасть змогу бути осередком розвитку етнофестивального туризму не тільки Львівської області, але й України загалом.

Перехід до сталого розвитку в усіх сферах людської діяльності є однією з першочергових та актуальних тенденцій у сучасному світі. Оскільки туризм – це найдинамічніша галузь у світі, вагомий чинник економічного та культурного розвитку, захисту навколишнього середовища та історико-культурної спадщини, шлях до міжнародного взаєморозуміння, миру, поваги до інших рас, мов та релігії, то сталий розвиток не обійшов і цієї сфери. Серед основних причин, які спонукають людей подорожувати, – прагнення розваг і бажання урізноманітнити звичне побутове середовище.

За спостереженням Ф. Котлера, останнім часом характер і структура туризму у світі змінюються. На зміну масовому, стандартному та комплексному туризму приходять його нові